

**OTTO GROSS,
AZ ELFELEDETT KULTÚRFORRADALMÁR**

Friedrich Melinda

„A tudattalan pszichológiája a forradalom filozófiája.”
(*Otto Gross*, 1913)

„A grazi Otto Gross valóságos lángelme” – írja Ernest Jones, a Freud-életrajz szerzője, kinek Gross volt első oktatója a gyakorlati pszichoanalízis területén (Jones 1983, 324.). Jones szemében Gross a zseni romantikus ideálját testesíti meg (Jones 1959, 173.), Ferenczi pedig Freud legjelentősebb követőjeként tartja számon (Freud/Ferenczi 2000, 254.). Maga Freud 1908. május 29-én Jungnak írt levelében Grosst az „értékes ember” és a „kiváló koponya” jelzőkkel illeti (Freud/Jung 1974, 170-171.), és egy másik levelében nyíltan ki is fejt, hogy valamennyi követője közül csak ő [Jung] és Otto Gross igazán eredeti elme (Freud/Jung 1974, 140.).

A következőkben e sokak által egykor zseniként csodált, ámde Magyarországon igen kevésbé ismert pszichoanalitikus elméleteiről és drámai mozzanatokban bővelkedő életéről szeretnék összefoglaló képet adni. Vajon hogyan kísérte végig életét a fennálló rend megdöntésére irányuló lázadása? Hogyan húzódozott végig mind életén, mind elméletein a patriarchális tekintélyelvűség ellen vívott, kompromisszumot nem ismerő harca? Hogyan eredmé-

nyezte mindez a klasszikus pszichoanalitikus iskolából, a társadalomból és végül magából az életből való kitaszítását?

Gross újrafelfedezése

Az egykor oly nagyra tartott Gross neve halála után hosszú évtizedekre a feledés homályába merül, s csak a '70-es években kezdik újra felfedezni. Gross sorsáról elsőként az amerikai Martin Green számol be részletesen 1974-ben megjelent *The von Richthofen Sisters* című művében. A máig is egyetlen és még mindig mértékadó Otto Grossról szóló monográfia az *Otto Gross: Paradies-Sucher zwischen Freud und Jung* címet viseli, és Emanuel Hurwitz, a Burghölzli egykori pszichiáttere által folytatott kutatómunka eredménye. Irodalomtörténeti megközelítést ad az amerikai Jennifer Michaels *Anarchy and Eros* (1983) című átfogó tanulmánya, melyben a szerző Gross német expresszionista írókra gyakorolt hatását vizsgálja. A közelmúltban, 1999 májusában olyan esemény következett be, mely nagymértékben előmozdította a Gross felé irányuló kutatásokat: Dr. Gottfried Heuer londoni analitikus elnökségével megalakult a Nemzetközi Otto Gross Társaság, melynek tiszteletbeli elnöke Gross legfiatalabb lánya, a Berlinben élő Sophie Templer-Kuh (szül. 1916). A társaság tagjait a világ különböző országaiból származó szakemberek alkotják: pszichoanalitikusok, irodalmárok, egyetemi professzorok éppúgy megtalálhatók köztük, mint filozófusok, jogászok, történészek, Gross ma is élő leszármazottai és lelkes érdeklődők, akik egy-egy Gross élete szempontjából jelentős helyszínen megrendezésre kerülő kongresszuson éves rendszerességgel számolnak be kutatásaik eredményeiről.¹ Ez év szeptemberében Bécsben immáron a hatodik Nemzetközi Otto Gross Kongresszust rendezik meg, melynek témája Gross lázadása, mottója pedig Gross egy Frieda Weekleyhez írt leveléből származó mondata: „Freud hatalmas árnya már nem állja el utamat.”*

¹ A társaság honlapján (<http://www.ottogross.org>) az érdeklődő az eddigi kongresszusok beszámolóin kívül megtalálhatja Otto Gross írásainak gyűjteményét, amely 1980-ban *Von geschlechtlicher Not zur sozialen Katastrophe* címmel könyv alakban is megjelent.

* A kongresszust 2006. szeptember 8. és 10. között tartották a Nemzetközi Gross Társaság, a bécsi Ludwig-Boltzmann Intézet, az Institut für Wissenschaft und Kunst és a Medizinische Universität Wien szervezésében. (A szerk.)

A forradalom pszichológiája – Gross, a társadalomterapeuta

Két ösztön a kezdet kezdete óta vele születik az emberrel: az őseredeti, romlatlan szexualitás, mely a gyermek fizikai és pszichikai kontaktusra való törekvésében nyilvánul meg, és a saját individualitás megőrzésére irányuló ösztön (Gross 1920, 23.). Azt nem feltételezhetjük, hogy a természet két olyan ösztönrel ruházta volna fel az embert, melyeknek rendeltetése, hogy megbetegítő konfliktusba kerüljenek egymással – éppen ezért Gross posztulátuma az, hogy e két ösztönnek harmonikus egymás mellé rendeltségben kellett léteznie (Gross 1920a, 5.). Ám ahelyett, hogy kiegészítenék egymást, e két ősi késztetés a környezet nyomásának hatására kibékíthetetlen ellentétbe kerül egymással. Az autoriter, patriarchális társadalom szociális viszonyai lehetetlenné teszik, hogy mindkét ösztön elérje célját. A szülők – a társadalmi normák képviselői és közvetítői – nem biztosítják feltétel nélkül a gyermek számára oly nélkülözhetetlen szeretetet: „a magány feloldását, a kapcsolat létrejöttét a gyermek környezete az engedelmesség, az alkalmazkodás és a saját akaratról való lemondás feltételéhez köti” (Gross 1920a, 23.). A függő helyzetben lévő gyermek érzelmi zsarolása belső megosztottságot idéz elő: egyszerre törekszünk magányunkból való kitörésre, még ha annak mazochisztikus megalázkodás és behódolás is az ára, és egyszerre próbáljuk saját személyiségünket érvényre juttatni, más emberek hatalmunk szolgálatába állítását megcélzó szadisztikus vágyunkat kielégíteni, még akkor is, ha ezért magányossággal kell fizetnünk (Gross 1920a, 15.).² A gyermek magánytól való rettegésére – melyből Gross szerint a neurotikus félelem ered – így válaszol a család: „Légy magányos, vagy válj hozzánk hasonlatossá.” (Gross 1914, 530.). „Egyetlen ember sem tud már gyermekként lemondani a szeretetről. Ez lehetetlen. [...] A magánytól való félelem arra kényszeríti a gyermeket, hogy alkalmazkodjon.” (Gross 1914, 530.) A

² Ezt a gondolatot továbbszöve 1920-ban Gross azt is kifejti, hogy az adleri és a freudi pszichoanalitikus iskola közötti ellentét szerinte csak látszólagos, és megkísérel a két irányzat között szintézist képezni. Azáltal, hogy a szexualitás mint kontaktusra való törekvés mazochisztikus jelleget ölt, a saját egyéniségünk megőrzésére irányuló szükséglet pedig kóros mértékben felerősödik és hatalomakarássá alakul, e két ösztön ellentétpárrá formálódik: a megbetegítő belső konfliktusért „az adleri értelemben vett kóros énösztön, a hatalom akarása és a freudi, minden perverziót magában foglaló, pszichoneurózist kiváltó szexualitás” szembekerülése felelős (Gross 1920a, 4-9.).